

AVALUACIÓ DEL PROGRAMA D'ENTRENAMENT D'HABILITATS PARENTALS LÍMITS

BUTLLETÍ DE DIFUSIÓ DE RECERQUES

INVESTIBREU

Autors: Màrius Martínez i Laura Arnau¹
Facultat de Ciències de l'Educació - UAB

1. Introducció

Actualment, des de la comunitat científica, s'ha posat de manifest la necessitat d'avaluar els programes d'intervenció per a la millora de la parentalitat, especialment en el context de la infància i adolescència en risc. Aquesta pràctica presenta dificultats metodològiques notables, però és el primer pas necessari per passar de l'evidència a la generació de coneixement contrastat, i el primer pas per optimitzar els programes que s'apliquen.

En aquest estudi es presenten els resultats de l'avaluació del programa Límits aportant evidències d'eficàcia i efectivitat, que permeten identificar i descriure les seves fortalezes com també aquells elements que poden ser objecte de millora.

El programa Límits és una proposta estructurada d'intervenció preventiva de caire selectiu amb grups de famílies de joves d'entre 14 i 18 anys que passen pel circuit de la justícia juvenil. El programa ha estat funcionant des del 2007, en diverses edicions, a tot el territori català aplegant una experiència i trajectòria remarcable que ha incidit en 351 persones i 245 famílies. La seva finalitat és reforçar la funció educativa de les famílies dels menors que passen per l'esmentat circuit de justícia, per tal de limitar l'ús de drogues i la reincidència en la transgressió de les normes per part dels fills (Larriba i Duran, 2009). El programa consta de vuit sessions en grup d'entre dotze i quinze participants, dinamitzat per dos monitors, en les que es treballen diferents estratègies a partir de l'abordatge de continguts relacionats amb les relacions i els lligams, la comunicació, els conflictes, l'establiment de normes i la disciplina.

Aquest estudi s'ha desenvolupat en base a les aplicacions del programa Límits que es van fer de setembre de 2012 a novembre de 2013.

2. Objectius

L'avaluació del programa Límits vol identificar les fortalezes i els aspectes a millorar en el seu funcionament així com també determinar la seva efectivitat i eficàcia, concretament:

1. Valorar l'eficàcia objectiva del programa a curt i llarg termini (transcorreguts dos mesos des de la seva finalització) en relació amb els objectius que es planteja i en l'aplicació de les pràctiques parentals a la vida real.
2. Valorar l'efectivitat del programa amb relació als efectes no previstos de la implementació.
3. Identificar la percepció de canvis positius, per part dels fills, de les pròpies famílies i dels professionals, en relació amb les pràctiques parentals de les famílies participants, atribuïbles a l'aplicació del programa.

3. Metodologia

Es tracta d'una recerca avaluativa doncs combina la valoració dels diferents elements que conformen un programa d'intervenció i els elements de control de variables propis de la recerca educativa.

1. Amb la col·laboració de Marta Sabaté Tomàs com a tècnica de suport a la recerca.

Per dur a terme l'avaluació del programa Límits s'ha partit d'un disseny quasi-experimental, pretest-postest amb grup programa (GP) i grup col·laborador (GC). Aquest disseny ha permès desenvolupar accions d'obtenció i registre d'informació abans de desenvolupar el programa Límits, durant, en acabar i de manera diferida (dos mesos després de la seva finalització) per constatar si s'han assolit els resultats previstos i no previstos un cop finalitzat el programa.

S'han aplicat dos qüestionaris a les famílies, abans i després del programa (a l'acabar i dos mesos més tard): a) Qüestionari per mesurar la percepció de les seves pràctiques parentals entrenades en el programa i, b) Qüestionari per conèixer la seva percepció en relació als problemes de comportament del fill. Ambdós instruments han estat validats. També s'han aplicat unes graelles d'observació aplicades pels tècnics aplicadors després de cada sessió per anotar els canvis en les habilitats parentals de les famílies durant el desenvolupament del programa i la posada en pràctica d'aquestes a la vida real. S'han realitzat dos grups de discussió, un amb els tècnics aplicadors i l'altre amb els responsables i coordinadors del programa, per complementar la informació sobre el seu context i desenvolupament. Finalment, s'ha realitzat una consulta als fills dels pares i mares participants (tant del GP com del GC) per contrastar la percepció dels progenitors una vegada finalitzat el programa en relació a la millora en la percepció de les habilitats parentals.

La mostra real ha quedat configurada per 53 participants en el GP (42 famílies) i 20 participants del GC (17 famílies). També s'ha comptat amb la participació dels equips tècnics que apliquen el programa i de 12 persones vinculades a la seva coordinació. Finalment, s'ha comptat amb la participació dels fills de les famílies participants –35 fills de les famílies del GP i 12 fills de famílies del GC- .

4. Principals resultats i discussió

Perfil d'usuari del programa Límits

Un 67% dels participants provenen de l'estat Espanyol, la resta de països llatinoamericans i d'altres indrets com Algèria, Marroc o Europa. La mitjana d'edat dels progenitors és de 47,98 anys (amb una desviació de 7,6 anys). Els fills participants tenen una mitjana d'edat de 18,2 anys, amb una desviació típica de 4,7 anys. Un 64,4% dels participants són mares, un 29% són pares i un 5,6% tutors legals. Quasi dos terços (62%) de les estructures familiars estan formades per dos progenitors, la resta de les famílies són de pares separats, i en aquests casos el nucli de convivència és majoritàriament la mare. Un 40% dels participants presenten estudis primaris acabats o inacabats. Un 63% declaren que el fill està estudiant i un 32% que els fills no estudien ni treballen.

Quant a la situació judicial del fill, més de la meitat es troben en una situació de resolució judicial ferma, una quarta part pendents de resolució i un 8,8% en situació de resolució cautelar. Cinc casos es troben en altres situacions (instrucció, pendent de resolució de mediació, resolució finalitzada i assistència voluntària).

Un 47,3% dels que participen en el programa Límits, el seu fill presenta el primer contacte amb la justícia juvenil, un 36,3% tenen un fill que presenta entre 2 i 3 causes i un 13,2% dels participants tenen un fill amb més de 3. En la meitat dels casos el delicte que se'ls imputa és *contra les persones* (50,5%), un 41,8% de delictes són *contra la propietat*, en un 14,3% d'*altres* tipus de delictes (danys i robatoris amb violència, amenaces o intimidació majoritàriament), un 6,6% *contra la salut pública* i, un cas és un delicte *sexual*. L'edat en que els fills van cometre el primer delicte es situa entre els 14 i els 17 anys, concentrant-se la meitat dels casos entre els 15 i 16 anys.

Un 70% dels joves ha tingut contacte amb les drogues. En gairebé la meitat dels casos consta l'abús en el consum de substàncies tòxiques.

Anàlisi empíric sobre l'eficàcia a curt termini del programa Límits

Quan s'analitza l'evolució del GP s'observen millores en les habilitats d'autocontrol de les emocions igual que el GC però el primer millora també el reforç positiu i les relacions familiars.

Tanmateix, des del punt de vista de les famílies no s'han observat canvis significatius en la direcció esperada de millora de la percepció d'autoeficàcia del rol parental respecte el GC abans i després del programa. Aquests resultats són concordants amb altres recerques avaluatives de programes d'entrenament d'habilitats parentals en les quals tampoc s'han observat diferències significatives entre el pretest i el postest en relació a la percepció d'autoeficàcia del rol parental (Amorós et al., 2012; Letarte et al., 2010). El 68,6 % dels fills de famílies que ha participat en el programa Límits ha notat canvis de comportament positiu en els seus progenitors en els darrers dos mesos. Les respostes qualitatives sobre els canvis es relacionen fonamentalment amb la millora del tracte i les relacions, la comunicació i l'autocontrol parental, en menor mesura, la possibilitat de parlar de drogues o l'establiment i comunicació de normes. Aquests resultats mantenen una certa coincidència amb la millora de les relacions i de l'autocontrol reportat per les famílies un cop acabat el programa, on els progenitors s'auto-perceben més capaços en aquests dos aspectes fonamentalment. Un 10% menys dels fills de les famílies col·laboradores ha notat un canvi positiu en el comportament dels seus progenitors.

Un 80% dels participants del GP manifesten haver aplicat, a la vida real, estratègies relacionades amb la millora dels processos comunicatius i de valoració positiva de la conducta del fill/a. Les estratègies que diuen haver aplicat menys (per sota del 70%) es relacionen amb la gestió de les normes i sancions (decidir-les, comunicar-les i fer-les complir) i amb l'establiment de límits. Aquesta percepció coincideix

amb la dels tècnics que reporten que les habilitats més posades en pràctica per més participants són les relacionades amb les habilitats comunicatives i de millora de les relacions familiars, si bé el percentatge d'aplicabilitat i de transferibilitat d'habilitats que perceben els tècnics és inferior a la que declaren les famílies, en gairebé totes les habilitats treballades en el programa.

Un 65,5% dels tècnics creu que les famílies que han participat en el programa han augmentat la seva capacitat d'actuació davant dels problemes de conducta dels fills. En alguns casos els tècnics destaquen una millora clara i notable en l'actuació de les famílies, declarant major seguretat i autodeterminació en les actuacions, major presa de consciència del problema i, aplicació de noves formes d'actuació davant el comportament disruptiu del fill. Tanmateix alguns tècnics adverteixen de la necessitat que les famílies segueixin practicant per afermar els canvis de comportament atès que tenen dubtes amb relació al procés d'interiorització "real" de les habilitats treballades. En un percentatge menor, els tècnics són més reticents a parlar de millora, degut als problemes socioemocionals dels propis progenitors, a la poca predisposició per part dels fills i al fet de vivenciar altres situacions de risc associades (com poden ser, per exemple les dificultats econòmiques a la llar, etc), entre d'altres.

En relació a la percepció del comportament del fill no s'han constatat diferències significatives entre els dos grups a excepció de tres ítems relacionats amb l'autocontrol de les emocions, la comunicació i les agressions físiques (malgrat aquestes últimes són molt poc freqüents), que continuen essent més presents en el GP que en el GC, si bé la freqüència amb que es donen en els fills del GP ha minvat significativament respecte a la situació inicial. El GP és significativament més crític pel que fa a la percepció inicial dels problemes de comportament del fill respecte el GC i mostra una preocupació evident per la situació amb el o la jove, tanmateix la intensitat dels comportaments vistos com un problema disminueixen una vegada finalitzat el programa en els dos grups.

Anàlisi empíric sobre l'eficàcia a llarg termini del programa

Pel que fa a les dades dels participants als dos mesos de finalitzar el programa, no s'han observat diferències significatives en el GP entre el postest i les puntuacions del qüestionari de percepció d'autoeficàcia de les pràctiques parentals en versió diferida. Aquesta situació és l'esperada ja que es suposa que si no hi ha noves actuacions, les puntuacions no haurien d'incrementar-se. Si no han minvat, es pot afirmar que les percepcions amb relació a la competència en el rol parental s'han mantingut –han perdurat–, en qualsevol cas, no han empitjorat transcorreguts dos mesos de la finalització del programa. El mateix passa amb la percepció del comportament del fill que continua essent la mateixa, i en alguns casos la preocupació pel comportament del fill ha minvat si es compara amb la situació final.

Efectivitat del programa: punts forts i punts febles

Punts forts:

1. El programa és útil als ulls dels responsables i tècnics perquè genera una presa de consciència del problema i de la necessitat de canvi per part de les famílies.
2. Els participants diuen transferir a la vida real algunes habilitats apreses durant les sessions especialment les relacionades amb la comunicació i millora de les relacions familiars. Els tècnics aplicadors coincideixen amb la percepció de les famílies tot i declarar percentatges lleugerament inferiors. Les estratègies o habilitats que menys s'apliquen són les relacionades amb l'establiment de normes i sancions, aspecte en el qual també hi ha coincidència entre tècnics aplicadors i famílies. El GP declara posar en pràctica la comunicació de límits en un percentatge significativament superior que el GC.
3. Els tècnics aplicadors destaquen també la complicitat i cohesió entre els participants i la seva motivació per participar en el programa. En general el nivell de satisfacció tant dels tècnics com dels participants és alt.
4. Els propis tècnics comenten que la intervenció a través del programa Límits ajuda a donar sentit a la feina i l'enriqueix. És vist com un complement professional a la seva tasca que ajuda a fer un millor seguiment dels casos, i permet seguir treballant amb posterioritat amb les famílies.
5. El programa es considera sostenible des del punt de vista dels recursos disponibles.

Punts febles:

1. La percepció majoritària de totes les persones consultades és que els objectius que planteja el programa són excessivament ambiciosos. I en conseqüència, difícilment assolibles.
2. Tot i que les sessions són ben valorades, tant tècnics com professionals destaquen que el seguiment és difícil com també la realització a casa de les tasques assignades als progenitors (la posada en pràctica d'allò que suposadament s'ha après durant el programa és considerada la part més crítica del programa).
3. Per alguns professionals suposa un desgast emocional important i en alguns casos una càrrega de feina en no poder compensar les hores o reduir-les, si bé sempre hi ha més tècnics disposats a aplicar-lo que programes en curs.
4. Els responsables del programa consideren que, en alguns casos, el perfil de famílies que es deriven per participar en el programa no és el més adequat (en molts casos presenten problemàtiques molt més agudes a les desitjables per aquest tipus de programa) i caldria millorar-ho possiblement a través, per exemple, de l'ús del programa SAVRY.

5. Els responsables del programa van posar de manifest que la coordinació és complexa per la variabilitat entre equips: condicions i nivells d'implicació o característiques del territori, per citar-ne algunes.

5. Conclusions i recomanacions

El procés avaluatiu ha permès identificar la visió de les famílies participants així com la visió dels tècnics que han aplicat el programa i de responsables de la seva organització i aplicació. Els elements més destacats de l'avaluació es poden resumir en sis punts:

Seguint Arruabarrena (2009), el Programa Límits és recomanable i model si s'ajusta al perfil objectiu de les famílies a les que originàriament va adreçat. En la seva formulació és rigorós, està altament sistematitzat, fet que permet la seva aplicació amb un alt nivell de fidelitat (potencialment es pot aplicar amb rigorositat d'acord amb les indicacions precises del propi programa). En les condicions d'aplicació actual (edat i problemàtica dels fills molt superior a la prevista en el programa) i d'acord amb les dades recollides es podria qualificar de programa prometedor que s'hauria de repensar per ajustar-lo al perfil de les famílies que actualment hi participen.

El programa Límits és una proposta organitzada que presenta una estructura que ha estat confirmada empíricament, qüestió que cal valorar molt positivament. Els sis factors que treballa queden delimitats clarament amb l'anàlisi factorial que s'ha desenvolupat.

El programa Límits genera satisfacció en totes les persones que s'hi relacionen. Els tècnics aplicadors del programa manifesten la seva vàlua per estructurar i dirigir el treball amb les famílies i per donar continuïtat a la relació que mantenen una vegada s'acaba. Les famílies per la seva banda també declaren estar-ne satisfetes doncs els aporta criteri i claredat alhora de fer conscient el desafiament de la comunicació amb els fills com també per analitzar les problemàtiques a les que s'enfronten. També per disposar d'un espai de recolzament col·lectiu, de suport mutu que fa possible la presa de consciència de la problemàtica i de les possibles maneres d'analitzar-la i afrontar-la.

El programa Límits incideix amb claredat en la presa de consciència de les problemàtiques i dels comportaments que haurien de canviar, allò que DiClemente et al. (1991) anomenen la fase contemplativa i de preparació de l'acció per al canvi. Al parer dels tècnics aplicadors, un 65,5% reporta que les famílies aconsegueixen prendre consciència de la situació dels fills i de la capacitat per incidir en la realitat. Percentatge elevat si es considera el grau de complexitat i dificultat dels problemes que aquestes famílies afronten (joves de 18,2 anys de mitjana d'edat, problemàtiques de consum de tòxics, episodis de violència, dificultats econòmiques a la llar, situació de la parella, entre altres). Les mesures sobre la situació inicial, efectuades després de participar en el programa mostren com les famílies són crítiques respecte a la seva situació, alhora que declaren millorar en les qüestions comunicatives, d'autocontrol emocional i de relació amb els seus fills. En alguns casos han aconseguit canviar, millorar, utilitzar i provar una estratègia per relacionar-se amb els fills i fer que la relació canviï, fet que s'ha considerat un primer pas rellevant. Aquests intents de canvi han estat percebuts en quasi bé un 70% dels fills/es. La competència comunicativa com a vehicle de la majoria de processos i d'interaccions entre pares i fills és un dels elements sobre els que el programa més incideix. Probablement perquè es tracta d'una competència que pot començar a desenvolupar-se a partir de l'assaig d'estratègies senzilles que el programa ajuda a entrenar. Molt més difícil és abordar els criteris, les normes, les sancions i elements axiològics que el programa considera però que, per la curta durada, no pot abordar en profunditat i que, conseqüentment, són aspectes que es transfereixen en menor mesura.

Les dificultats del programa poden trobar-se principalment en dos factors clau: l'ambició i abast dels seus objectius i l'edat dels joves. Potser caldria graduar millor els objectius, pensant que cal assolir-los en vuit sessions de dues hores. Molt probablement, per incidir en aquesta realitat cal potenciar el programa i enriquir-lo amb altres actuacions. En segon lloc, el programa està pensat per a incidir preventivament amb famílies amb joves de 15,5 anys de mitjana i actualment s'aplica amb familiars de joves de 18,2 anys d'edat i la concurrència d'altres problemàtiques (violència filio parental, consum de tòxics, institucionalització, entre altres).

Mantenir el programa per adreçar-lo al perfil de famílies per al que fou creat, tot revisant els objectius per fer-los més realistes i abastables. Malgrat les famílies participants tinguin algunes característiques sociodemogràfiques en comú no constitueixen un grup homogeni i en conseqüència les necessitats d'intervenció són diferents. Cal explicitar les característiques del usuari per a poder fer una bona detecció i diagnòstic dels casos evitant aglutinar en un mateix programa la multiplicitat de necessitats i de problemes que tenen les famílies. Repensar el sistema de selecció de les famílies (concreció dels usuaris potencials) establint criteris d'inclusió-exclusió del programa (edat d'accés, situació familiar, tipologia de conflicte, gravetat).

Millorar el disseny del sistema d'avaluació que contempla el propi programa per dotar-lo d'un dispositiu instrumental suficient i adequat que permeti recollir informació de manera diacrònica, registrar-la i analitzar-la per prendre decisions basades en evidències empíriques. L'avaluació ha de poder ser útil per al professional que l'aplica de manera que ho vegi com a quelcom integrat en el procés d'intervenció i a la vegada li permeti anar prenent decisions fonamentades i orientades a la millora. També hauria de ser factible atenent també les limitacions de temps dels professionals. Potser es pot integrar el un dels qüestionaris dissenyats en l'estudi (autopercipció d'habilitats parentals) que va ser valorat pels propis tècnics com a útil i factible.

En un marc de rendició de comptes (accountability) caldria fer una anàlisi que posés en relació la inversió en recursos humans, no només en clau econòmica, sinó també de desgast emocional, d'estrès dels equips, que suposa l'aplicació del programa amb l'eficàcia dels resultats i la satisfacció dels usuaris. Aquestes dades haurien de permetre incorporar o potenciar aspectes de supervisió d'equips, d'optimització de les condicions de treball, de la coordinació i la comunicació en vistes a la continua millora del programa.

Per millorar la transferència d'aprenentatges i optimitzar els processos de canvi es podria plantejar l'oportunitat de **complementar el programa tal com està dissenyat, amb d'altres recursos o accions adreçades directament als joves**, que incidissin en alguns aspectes com la comunicació o la gestió de les emocions i que potenciessin els objectius plantejats. També es pot considerar coordinar el programa Límits amb d'altres actuacions ja existents que vagin en aquesta línia.

Dissenyar altres programes més eficaços segons el tipus de família o de problema o situació de risc en la que es troba i impulsar el disseny d'aquells que millor responguin a les necessitats del context català. L'eficàcia de programes d'entrenament d'habilitats parentals millora quan hi ha una detecció precoç del cas, l'adequació del tipus de programa (l'especificitat) segons el tipus i la gravetat del problema de la família, i finalment, el funcionament de la resta de recursos i serveis de suport (i la intensitat d'aquestes) que intervenen en el cas (Arruabarrena, 2009).

De manera complementària caldria reforçar aspectes del programa mitjançant el **disseny de píndoles formatives i accions de seguiment, acompanyament o enfortiment i suport** de les habilitats que donessin continuïtat al programa i en consolidessin els efectes. Serien recursos a l'abast dels professionals per a seguir estructurant la seva tasca amb aquestes famílies. Aquests recursos **podrien aplicar-se de manera coordinada amb d'altres agents del territori** (serveis socials, de salut, d'educació, de joventut, per exemple) en una articulació en xarxa en el territori.

Sembla important **que els tècnics aplicadors segueixin comptant amb la formació, l'assessorament** i el suport que, a més de millorar la competència en l'aplicació – qüestió que ja s'aborda - permet unificar criteris d'actuació i també d'avaluació i es pugui complementar amb l'assessorament tècnic, el seguiment i la supervisió durant i després de finalitzar el programa. Aquest suport és també un factor que pot contribuir a mantenir la fidelitat en l'aplicació del programa.

Els **escenaris de futur** haurien de permetre visualitzar, com a mínim, tres línies d'actuació:

1. La millora del programa i la seva complementació amb accions d'enfortiment i consolidació als territoris. El programa hauria de tenir un caràcter preventiu i per tant utilitzar-se amb joves adolescents i llurs famílies quan presenten les primeres dificultats de relació i de comunicació. Per això la primera línia té a veure amb optimitzar els criteris i pràctiques de derivació al programa, per garantir participants que s'ajustin al programa. Cal també ajustar els objectius per a que siguin realment assolibles en les vuit sessions que dura el programa.

Caldria estudiar la possibilitat que més agents puguin aplicar-lo, tant vinculats amb justícia com altres agents dels serveis de benestar o d'educació als municipis. També plantejar que famílies que estan en circuits de Benestar o Educació, puguin participar en les edicions de Límits de Justícia. En aquest sentit cal estudiar la millor fórmula de col·laboració, coordinació, suport tècnic i seguiment de la seva aplicació. Aquesta coordinació permet el treball en xarxa amb altres agents públics locals i de la Generalitat de Catalunya.

És important pensar també en el disseny d'altres accions estructurades i protocolitzades, de seguiment, enfortiment o consolidació, que puguin complementar i completar la tasca iniciada amb el programa Límits.

2. El disseny d'altres programes per treballar de manera estructurada altres necessitats clarament detectades. L'avaluació del programa identifica altres necessitats específiques no tractades: consum de drogues com a problemàtica destacada o violència filio-parental. Els tècnics aplicadors del programa Límits destaquen la utilitat de poder treballar en base a una estructura definida com és un programa i per això és convenient seguir dissenyant i posant en funcionament programes adreçats a aquestes problemàtiques de manera més específica.

3. El desenvolupament de sistemes d'avaluació, seguiment, supervisió i suport dels equips, per reforçar la tasca. És altament productiu potenciar l'avaluació de programes cada vegada que s'impulsa una nova iniciativa. Qualsevol programa d'intervenció ha de contemplar l'avaluació del context per identificar clarament les necessitats però també l'avaluació dels processos i resultats que genera per tal de disposar d'elements de judici per prendre decisions de millora, reciclatge i actualització recolzades per evidències. Avaluar programes públics és una exigència i alhora una marca de qualitat dels organismes públics que els impulsen i el millor mecanisme per a rendir comptes en la utilització de recursos públics però sobretot és la única manera de consolidar projectes i actuacions de millora adreçades a la ciutadania.

De manera complementària, i especialment en el context de la justícia, es posa de manifest la importància de la supervisió i el seguiment d'aquesta pràctica professional que, en estar pautaada, protocol·litzada i organitzada, disposa de paràmetres objectivables per a optimitzar la resposta professional. Per això convé no descuidar els mecanismes de seguiment i suport dels equips i professionals que apliquin aquest o altres programes.

Butlletins *Invesbrev* publicats

- 1 Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya. Gener 1995
- 2 La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856). Gener 1998.
- 3 El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives. Febrer 1998.
- 4 El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors. Març 1998.
- 5 Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent. Maig 1998.
- 6 Salut i presó. Octubre 1998.
- 7 La premsa envers la violència juvenil i la presó. Novembre 1998.
- 8 El tractament dels agressors sexuals. Febrer 1999.
- 9 La victimització a Catalunya l'any 1996. Abril 1999.
- 10 Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari. Juny 1999.
- 11 Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert. Octubre 1999.
- 12 Reincidència i delinqüència juvenil. Novembre 1999.
- 13 Violència domèstica. Desembre 1999.
- 14 L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).
- 15 Maltractaments infantils a Catalunya. Juny 2000
- 16 Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona. Setembre 2000
- 17 Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents. Novembre 2000
- 18 Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa. Gener 2001
- 19 La victimització a Catalunya l'any 1999. Maig 2001
- 20 L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)
- 21 Addictes a les drogues i reincidència en el delictes
- 22 Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment
- 23 Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc
- 24 Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)
- 25 La mediació penal
- 26 La reincidència
- 27 Família i conducta antisocial
- 28 Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari
- 29 Intervenció en centres de justícia juvenil
- 30 La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó
- 31 La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya
- 32 L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya
- 33 Bullying - Violència de gènere. Elements per a l'anàlisi
- 34 Violència dels joves a la família
- 35 Infractors i conducta violenta
- 36 Drogues i tractament penitenciari
- 37 Perfil professional del jutge de primera instància i instrucció de Catalunya
- 38 Violència de gènere i justícia
- 39 Delictes sexuals i reincidència
- 40 Intervenció amb infractors juvenils
- 41 Mediació i resolució de conflictes en entorns penitenciaris
- 42 Perfil professional del Secretari Judicial de Catalunya
- 43 Predicció del risc de violència en contextos institucionals. Els sistemes de control monitorat aplicat a penats adults
- 44 Drogues i presó. Mesures de seguretat i salut mental
- 45 Models de política criminal i penitenciària internacional
- 46 Dona i violència de gènere
- 47 La formació dels funcionaris de seguretat dels centres penitenciaris a Catalunya i a França
- 48 Perfil dels penats per delictes contra la seguretat del trànsit
- 49 Intervenció amb agressors de violència de gènere
- 50 Intervenció amb infractors condemnats per delictes de trànsit a programes formatius
- 51 Abús sexual infantil: valoració psicosocial des de l'àmbit de la justícia
- 52 Agressors en violència de parella
- 53 Inserció després de la presó
- 54 Estrangers en centres penitenciaris
- 55 Victimologia i ciberdelicte en menors
- 56 La reincidència en el programa de mediació i reparació de menors
- 57 Intervenció penal amb infractors de trànsit
- 58 Avaluació de menors infractors: factors protectors i de risc
- 59 El temps en la justícia de menors
- 60 Intervenció en el marc de l'execució de mesures penals en la comunitat
- 61 Prestacions en benefici de la comunitat i realització de tasques socioeducatives en justícia juvenil
- 62 La victimització d'infants i joves en risc
- 63 La llibertat condicional a Catalunya
- 64 Gestió de casos en l'àmbit penitenciari
- 65 Execució penal i toxicomanies

Edició i producció: **Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada**
Ausiàs Marc, 40
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
www.cejfe.cat

ISSN: 2339-5613

Dip. legal: B-1482-1998

